

Bài báo nghiên cứu

CẢM HỨNG CỔ TÍCH TRONG CÁC SÁNG TÁC CỦA GIANNI RODARI

Phan Võ Lan Vi^{1}, Hoàng Thuỳ Dung², Huỳnh Thuỳ Nguyễn Mai³*

¹Trường Tiểu học, Trung học Vinschool Golden River, Việt Nam

²Trường Quốc tế Canada (CIS), Việt Nam

³Trường Trung học Thực hành – Đại học Sư phạm Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam

*Tác giả liên hệ: Phan Võ Lan Vi – Email: phanvolanvi@gmail.com

Ngày nhận bài: 22-6-2022; ngày nhận bài sửa: 06-9-2022; ngày duyệt đăng: 22-9-2022

TÓM TẮT

Gianni Rodari là một cây bút người Ý có đóng góp lớn trong nền văn học thiếu nhi quốc tế. Việc tác giả sử dụng những yếu tố mang đậm màu sắc cổ tích để sáng tác truyện ngắn hiện đại đã tạo nên một “hiện tượng lạ” trong giới văn chương Ý thế kỉ XX. Bài viết này nghiên cứu về cảm hứng cổ tích trong các truyện viết cho thiếu nhi của Gianni Rodari qua việc tìm hiểu khái niệm cảm hứng sáng tác, soi chiếu cuộc đời cá nhân tác giả và bối cảnh văn hóa, xã hội Ý; từ đó, bài viết rút ra được những yếu tố cấu thành nguồn mạch cảm hứng cổ tích trong các sáng tác của nhà văn như: nguồn mạch từ tâm thức dân tộc Ý, nguồn mạch từ những mất mát của thời đại và nguồn mạch từ thế giới quan cá nhân. Việc tìm hiểu về cảm hứng cổ tích trong các sáng tác của Gianni Rodari là đóng góp về mặt tư liệu trong nghiên cứu văn học thiếu nhi Ý nói riêng và văn học nước ngoài nói chung.

Từ khóa: cảm hứng sáng tác; cảm hứng cổ tích; Gianni Rodari; truyện cổ tích nhà văn; truyện cổ tích; văn học thiếu nhi Ý

1. Đặt vấn đề

Nhìn từ góc độ lịch đại về quá trình phát triển của văn học, có thể thấy văn học dân gian là loại hình nghệ thuật đóng vai trò nền tảng cho văn học viết. Đây là bộ phận góp phần làm phong phú văn học viết. Nhưng đây không phải sự tương tác một chiều, chính văn học viết cũng làm giàu thêm nguồn sống của văn học dân gian bằng việc xem xét văn học dân gian vừa là nguồn cảm hứng sáng tạo, vừa là đối tượng cần được khẳng định vị thế giữa miền văn học hiện đại. Thuật ngữ *cổ tích của nhà văn* (từ dùng của Võ Quang Trọng) là minh chứng cho sự trở lại của văn học dân gian. Việc sưu tầm, sáng tạo và viết lại truyện cổ tích từ văn học dân gian đã xuất hiện từ lâu, trải dài từ Đông sang Tây với sự phát triển vô cùng đa dạng và phong phú: từ giai đoạn sưu tầm, ghi chép lại cho đến viết mới hoàn toàn hay thậm chí viết lại dựa trên những mẫu truyện cổ tích nhà văn nổi tiếng khác. Tuy nhiên,

Cite this article as: Phan Vo Lan Vi, Hoang Thuy Dung, & Huynh Thuy Nguyen Mai (2022). Fairy inspiration in the works of Gianni Rodari. *Ho Chi Minh City University of Education Journal of Science*, 19(9), 1583-1592.

vấn đề cần được đặt ra ở đây là các nhà văn viết truyện cổ tích đã hình thành cảm hứng tái tạo thể loại văn học dân gian ấy như thế nào và mục đích của hoạt động sáng tác văn chương này là gì? Dựa trên trường hợp của Gianni Rodari – một nhà văn viết truyện cổ tích cho thiếu nhi Ý nói riêng và thiếu nhi toàn thế giới nói chung, bài báo sẽ phân tích cảm hứng tái tạo truyện cổ tích của tác giả dựa trên cuộc đời cá nhân nhà văn và tâm thức dân tộc Ý.

2. Giải quyết vấn đề

2.1. Quan niệm về cảm hứng sáng tác

Trong *Từ điển tiếng Việt*, Hoàng Phê định nghĩa cảm hứng là “trạng thái tâm lí đặc biệt khi sức chú ý được tập trung cao độ, kết hợp với cảm xúc mãnh liệt, tạo điều kiện để óc tưởng tượng, sáng tạo hoạt động có hiệu quả” (Hoang, 2018, p.134). *Từ điển thuật ngữ Văn học* nêu rõ cảm hứng nghệ thuật là “trạng thái tình cảm mãnh liệt, say đắm xuyên suốt tác phẩm nghệ thuật, gắn liền với một tư tưởng xác định, một sự đánh giá nhất định gây tác động đến cảm xúc của những người tiếp nhận tác phẩm” (Le, Tran, & Nguyen, 2007, p.44). Trong tiếng Hi Lạp, cảm hứng được gọi là *pathos*, Phương Lựu (2019) cũng chỉ rõ cảm hứng trong sáng tác văn chương là “thể hiện một tình cảm sâu sắc, nồng nàn, một trạng thái hưng phấn cao độ về tư duy. Cảm hứng được biểu hiện rõ nhất khi nhà văn bắt đầu viết, nhưng có thể bàng bạc trong hầu hết các khâu của quá trình sáng tác” (Phuong, 2019, p.305). Như vậy, cảm hứng (cụ thể hơn là cảm hứng nghệ thuật) trước hết là ***những rung cảm, tình cảm mãnh liệt, say đắm, sau đó, cảm hứng trở thành nguồn động lực xuyên suốt hành trình thai nghén tác phẩm***.

Sáng tác văn chương là một quá trình khó đoán định giai đoạn và không phải nhà văn nào cũng đi theo trình tự sáng tác nhất định. Tuy nhiên, một trong những yếu tố đầu tiên hình thành trong khối óc và trái tim họ chính là cảm hứng. Chính cảm hứng tạo nên sự phấn khởi, khao khát sáng tạo mãnh liệt và dẫn đường đến trí tưởng tượng và hoạt động sáng tạo. Ban đầu, cảm hứng xuất hiện nhờ vào khát khao bộc lộ cảm xúc cá nhân, sau đó, người viết chuyển hóa cảm xúc thành tư tưởng, thái độ trước thế giới trong tác phẩm. Cảm hứng, đúng như cách Phương Lựu (2019) nói, không chỉ xuất hiện ở “ngưỡng cửa” quá trình sáng tạo mà “bàng bạc” trong suốt quá trình hình thành tác phẩm. Như vậy, về mặt giai đoạn, cảm hứng là một ***dòng chảy xuyên suốt và có đôi khi không hề cố định***, nhà văn có thể dự định đi đến điểm A nhưng sau cùng lại thấy mình xuất hiện ở điểm B mà không hề hay biết. Cảm hứng gợi nên niềm say mê lạ thường, ý chí và trí tuệ nhà văn lúc này được bồi đắp bởi những cảm xúc bùng cháy. Đối với một số nhà văn, những giờ phút làm việc say mê ấy khiến tác phẩm của họ thăng hoa, nảy sinh những trang văn mà người xưa thường gọi là “hạ bút như thần”.

Mặt khác, sáng tạo không hẳn là câu chuyện của tình cảm, xúc cảm mãnh liệt. Những tác phẩm vĩ đại trên thế giới thường đến từ những nhà tư tưởng lớn, những khối óc phi thường với sự kiên cường “trui rèn” ngòi bút và làm dày vốn sống. Ngành Lí luận Văn học đã mở rộng biên độ của cảm hứng, vượt lên trên những xúc cảm, trạng thái tâm lí trước khi

sáng tác – khi cảm hứng lúc này được xem là một yếu tố của nội dung nghệ thuật, tư tưởng của tác giả. Hiểu theo cách này, cảm hứng sáng tác không chỉ mang nét nghĩa “cảm xúc, trực giác” mà còn bao gồm cả “tư tưởng, định hướng”. Không phải lúc nào, cảm hứng cũng là những cảm xúc mãnh liệt, đến một cách bất ngờ để nhà văn đón nhận. *Cảm hứng thực chất đã được hình thành trong suốt quá trình sống và chiêm nghiệm của nhà văn, từ niềm đam mê và sự nhạy cảm của nhà văn trước cuộc đời để rồi đến một ngày chính người sáng tạo nhận ra điều ấy. Như vậy, cảm hứng sáng tác văn chương chính là định hướng, là chủ đích của người viết và trở thành dòng tư tưởng hóa thân từ cảm xúc.*

2.2. Gianni Rodari và việc tái tạo truyện cổ tích

Gianni Rodari (1920-1980) có tên đầy đủ là Giovanni Francesco Gianni Rodari, là tác giả văn học thiếu nhi người Ý. Ông sinh ra và lớn lên ở Omegna – một thị trấn nhỏ bên hồ Orta thuộc tỉnh Novara ở miền Bắc nước Ý. Rodari chủ yếu viết truyện cho thiếu nhi sau Thế chiến thứ hai kết thúc năm 1945. Những sáng tác của ông chủ yếu là truyện cổ tích viết lại, truyện dài và đồng thoại với những ấn phẩm nổi bật như *Chuyện kể trên điện thoại*, *Hai mươi truyện thêm một*, *Cuộc phiêu lưu của chú Hành*, *Giữa trời chiếc bánh gato...* và công trình nghiên cứu quan trọng về phương pháp dạy kể chuyện sáng tạo *Grammar of Fantasy* (tạm dịch: Ngữ pháp của trí tưởng tượng). Với *Chuyện kể trên điện thoại*, Gianni Rodari đã vinh dự nhận giải thưởng Hans Christian Andersen vào năm 1970 do Ủy ban Quốc tế sách về Thanh thiếu niên (International Board on Books for Young People, IBBY) trao tặng. Đây được xem như giải thưởng cao quý tương đương với giải Nobel văn học, dành cho các tác phẩm văn học thiếu nhi.

Trong sự nghiệp sáng tác của mình, Rodari thành công và được biết đến nhiều qua những câu chuyện cổ do chính ông viết lại. Bằng ngòi bút sáng tạo thử thách mọi đường biên, Rodari tạo ra thế giới sinh động trong trí tưởng tượng của trẻ em, kích hoạt mọi “ngóc ngách” trong khối óc vốn đa màu với ngôn ngữ của trẻ em và hoàn toàn gần gũi, thực tế, không hề viển vông. Cảm hứng tái tạo truyện cổ tích của Gianni Rodari thực sự đi ra từ cuộc đời của chính tác giả cùng xã hội đương thời và cũng chính những nguồn cảm hứng ấy góp phần trở thành “kim chỉ nam” định hình tư tưởng nhà văn trong các truyện cổ tích viết lại của mình.

2.3. Những nguồn mạch cảm hứng sáng tác của Gianni Rodari

Cảm hứng sáng tác gắn bó mật thiết với quá trình sáng tác của nhà văn. Đối với Gianni Rodari, cảm hứng sáng tác của ông bắt nguồn từ ba nguồn mạch chính, đó là tâm thức dân tộc, thế giới quan cá nhân và sự mất mát của thời đại. Ba nguồn mạch này thể hiện dấu ấn rõ nét trong các tác phẩm của nhà văn người Ý tài hoa.

2.3.1. Nguồn mạch từ tâm thức của dân tộc Ý

Cảm hứng vốn đã được hình thành trong suốt hành trình sống và chiêm nghiệm của nhà văn. Vì thế, với nhiều nhà văn, chiếc nôi văn học dân tộc đã nuôi dưỡng cảm hứng văn

chương trong trái tim và hơi thở từ những ngày đầu chấp bút. Với Gianni Rodari, dòng chảy tâm thức Ý dường như đã trở thành “suối nguồn” dẫn đến cảm hứng sáng tác của ông.

Dòng chảy tâm thức Ý trước hết là một dòng chảy luôn *gắn bó chặt chẽ* với “*thượng nguồn*” *quá khứ*. Lịch sử cho thấy nước Ý từng có một nền văn hóa huy hoàng, một kho tàng nghệ thuật phong phú làm tiền đề cho các bước phát triển sau này. Trong thời kì cổ đại, việc nước Ý là trung tâm của Đế chế La Mã đã tạo điều kiện cho Ý lưu giữ lại các di tích, các tác phẩm nghệ thuật xuất sắc nhất của thời đại. Điều này trở thành một trong những yếu tố tiên quyết dẫn đến việc cuối thế kỉ XIII, thời kì Phục Hưng được khơi mào tại Florence. Nếu không lưu trữ một lượng lớn các tác phẩm nghệ thuật cổ đại, nước Ý hẳn sẽ khó lòng “phục cổ” được những tư tưởng nghệ thuật, triết học... có giá trị của tiền thời kì. Bên cạnh yếu tố truyền thống nghệ thuật, yếu tố con người là một điều chính yếu. Bởi so với các nước khác cùng ở trong khu vực, chỉ có Ý mới có tâm thức tìm về cội nguồn mạnh mẽ tới vậy. Giống với tư tưởng “sùng cổ” của các nước phương Đông, người Ý thay vì lựa chọn cải cách, phá bỏ thì họ lại sử dụng nền tảng có sẵn của quá khứ để kiến tạo nên những giá trị nghệ thuật mới. Sự kết hợp của mong muốn tìm về tiềm thức dân tộc và một nền tảng vững chãi để có thể “trở lại” khám phá đã tạo ra một phương thức sáng tác riêng cho các tác giả Ý của thời kì Phục Hưng. Những dấu vết của việc tìm về quá khứ văn chương dân tộc đã hình thành trong các tác giả Ý, tạo nên một tiền lệ đặc biệt về văn học hiện đại gắn liền với văn học quá khứ. Tâm thức “tìm về” này đã thôi thúc Gianni Rodari đi về cội nguồn trong việc sáng tác văn học. Thay vì lựa chọn thay thế, phá bỏ những giá trị hiện thời, tác giả dùng những thành tố có sẵn của dân gian để phục vụ sáng tác.

Ngoài ra, song song với việc phục hồi vẻ đẹp vốn có của nghệ thuật cổ đại, dòng chảy tâm thức Ý còn *chú trọng tới việc giáo dục con người với tư cách là một công dân của xã hội*. Trong thời kì Phục Hưng, văn học mang tính nhân văn và tính giáo dục sâu sắc. Nước Ý là nơi khởi đầu của việc chuyển dịch đối tượng văn học từ tôn giáo sang giáo dục con người với tư cách và phẩm chất của con người trần thế. Các tác phẩm dưới sự ảnh hưởng của chủ nghĩa nhân văn ngợi ca con người với những phẩm chất như trí tuệ, tình cảm, phẩm giá, sức mạnh... dần được nhấn mạnh. Vào thế kỉ XII, Coluccio Salutati đã đề ra thuật ngữ “*giáo dục nhân văn*”¹ nhằm đưa các môn học mang đậm tính nhân văn, trong đó có văn học, để đi vào ứng dụng dạy học thực tiễn. Trường học trở thành nơi tích hợp dạy học các môn học nhân văn với mục tiêu giáo dục công dân, giáo dục những phẩm chất cần thiết để có một cuộc sống tích cực và giàu đạo đức². Trước sự biến chuyển của nội dung văn học song song với mục tiêu giáo dục trong nhà trường đã khiến văn học ở Ý trở thành một phương tiện giáo dục hữu hiệu. Ý trở thành quốc gia đầu tiên có giảng dạy văn chương trong nhà trường. Như vậy, với truyền thống văn chương đậm đà, dân tộc Ý đan bện một sợi dây liên kết chặt chẽ giữa văn học và việc giáo dục công dân. Sinh ra trong bầu không khí của dân tộc, Gianni đã

¹ Studia humanitatis

² Tiếng Anh: “teach citizens the morals necessary to lead an active, virtuous life”

được động viên tiếp tục sáng tác những tác phẩm cho thiếu nhi với mục đích lớn nhất là giáo dục phẩm chất cho trẻ em.

2.3.2. Nguồn mạch từ những mất mát của thời đại

Thời đại mà nhà văn đang sống giống như một chiếc chuông dù tác giả không trực tiếp giống lên nhưng âm thanh vẫn vang vọng qua từng trang sách. Gianni Rodari sinh ra và lớn lên trong thế kỉ XX, đây là một thế kỉ mà con người chịu nhiều mất mát, đau thương nhất. Trước hết, sinh mạng con người trở nên nhỏ bé trước sự tàn phá của chiến tranh. Hai cuộc thế chiến đã sinh ra những phương thức chiến tranh, phương tiện chiến tranh và vũ khí chiến tranh có sức phá hủy lớn, đe dọa sự tồn vong của con người. Khi Chiến tranh thế giới kết thúc, Chiến tranh Lạnh tiếp diễn lại đặt con người vào nỗi ám ảnh về nguy cơ bùng nổ một trận chiến toàn cầu. Đối mặt với hiện thực đó, Gianni Rodari đã dùng tác phẩm của mình để gieo những hạt giống yêu chuộng hòa bình trong tư tưởng trẻ thơ nhằm ngăn chặn chiến tranh từ xa. Dấu ấn của cảm hứng sáng tác chống chiến tranh được thể hiện rõ trong những tác phẩm của ông rõ nét với hai thế giới: một thế giới của người lớn và một thế giới của trẻ em. Thế giới người lớn luôn tràn ngập những sự âu lo, sợ hãi với những người cầm quyền trông chờ vào việc sử dụng bạo lực để chống lại bạo lực, luôn muốn áp đặt những điều lệ thiếu dân chủ lên nhân dân của mình, còn tầng lớp nhân dân thì luôn bị trống vắng trong tâm hồn bởi những nỗi đau chiến tranh để lại. Thế giới của trẻ em thì ngược lại, đối lập với thế giới của người lớn, luôn lạc quan, yêu cuộc sống, tha thiết gắn kết thế giới bằng yêu thương và sự chữa lành.

Bên cạnh quan niệm phản đối chiến tranh, Gianni Rodari còn chịu ảnh hưởng bởi phong trào chống phát xít và chống chủ nghĩa độc tài lúc đó. Nước Ý là một trong ba nước thuộc Trục phát xít, do đó, trước và trong Thế chiến thứ hai, người dân Ý phải chịu sự áp bức nặng nề của những người cầm quyền độc tài. Do đó, trong các tác phẩm của Gianni Rodari, những tư tưởng phê phán một chế độ độc tài phát triển rất mạnh mẽ. Người cầm quyền độc tài được thể hiện trong hầu hết các truyện có dung lượng từ vừa cho tới dài của Gianni Rodari. Nhà văn người Ý thường lặp lại hình ảnh những vị vua hoặc thị trưởng độc tài với việc sử dụng luật pháp và thuế như một công cụ phục vụ lợi ích của bản thân.

Ngoài ra, phong trào Cộng sản được lan truyền và ảnh hưởng trực tiếp đến nước Ý bởi sự ra đời của Đảng Cộng sản Ý. Người sáng lập và lãnh đạo Đảng Cộng sản Ý – Gramsci đã nhận ra tầm quan trọng của văn học dân gian và ý thức về việc giáo dục những vấn đề trong xã hội cho thiếu nhi thông qua mảnh đất văn học vốn dĩ rất gần gũi này. Việc sử dụng văn học bình dân trong mục đích giáo dục, tuyên truyền vốn là điều quen thuộc đối với những đảng đi theo Chủ nghĩa Cộng sản. Người lãnh đạo Đảng Cộng sản Ý lúc bấy giờ đã khuyến khích, khơi dậy tinh thần hướng về dân gian như một hình thức giáo dục tất yếu dành cho trẻ em. Với tư cách là Đảng viên Đảng Cộng sản, Gianni Rodari có phần chịu ảnh hưởng từ lời kêu gọi này và bắt đầu các sáng tác của mình. Có thể thấy, thời đại chính là yếu tố khách

quan ảnh hưởng nhiều đến đề tài và những nhân tố hình thành thế giới trong tác phẩm của Gianni Rodari.

2.3.3. Nguồn mạch từ thế giới quan cá nhân

Nếu như quê hương là một chiếc nôi êm ái trong tuổi thơ mỗi người thì không khí gia đình chính là lời ru dịu dặt con người trên bước đường trưởng thành. Nhà văn viết truyện thiếu nhi Gianni Rodari sinh ra và lớn lên trong một gia đình không mấy dư giả, ba mẹ ông lại là những người phản đối quân phát xít rất mạnh mẽ. Ảnh hưởng bởi quan niệm này, các sáng tác của Rodari luôn ca ngợi hòa bình và phản đối chiến tranh. Từ việc cả nhà dựa vào việc kinh doanh tiệm bánh để kiếm sống với trụ cột chính trong gia đình là cha của Rodari. Thế nhưng, khi Gianni Rodari vừa tròn chín tuổi, cha ông qua đời vì con bạo bệnh. Chính sự qua đời của người cha mà ông luôn yêu mến, ngưỡng mộ đã trở thành một cú sốc trong quá trình trưởng thành của tác giả. Trong khi đó, ngược lại với người cha luôn hiền dịu và nhẹ nhàng với con cái của mình, mẹ của Rodari lại được miêu tả là một người vô cùng nghiêm khắc trong việc giáo dục con cái và luôn muốn Rodari đi theo con đường mà chính bà đã vạch ra. Mất đi một người có khả năng lao động, gia đình lại phải đón thêm thành viên mới – em trai Rodari, đã khiến gia cảnh tác giả ngày càng khó khăn hơn. Mẹ ông buộc phải bán tiệm bánh và chuyển cả nhà đến Gavirate. Và tại đây, Gianni Rodari trở thành một học sinh chăm chỉ, rất giỏi âm nhạc và biết làm thơ. Năm 1931-1934, ông học ở trung học San Pietro Martire di Severo ở gần Milan. Dù không thích không khí quân phiệt trong ngôi trường này nhưng vị tác giả người Ý buộc phải tuân theo lời mẹ chỉ để làm vui lòng bà. Vốn muốn trở thành một nhạc công chuyên nghiệp, nhưng hoàn cảnh chiến tranh và sự trì trệ của nền kinh tế khiến Rodari đã phải tìm một công việc có thể kiếm sống được. Từ đó, ông trở thành một giáo viên, một nhà báo, nhà văn viết truyện và đồng dao cho trẻ nhỏ. Những sáng tác của ông vẫn mang những giai điệu và đầy tính nhạc về một thế giới tươi đẹp, nâng đỡ tâm hồn trẻ thơ trước những biến thiên của hiện thực cuộc sống.

Ngoài ảnh hưởng từ gia đình lên thế giới quan của Rodari trong quá trình sáng tác, với niềm đam mê âm nhạc và văn học, Gianni Rodari đã làm đầy vốn sống của mình từ những năm còn rất trẻ. Nhìn chung, việc thường xuyên tìm đến các tư tưởng của các nhà triết gia vĩ đại trên thế giới đã khiến thế giới quan của Rodari tiếp thu và hình thành nên ba kiểu loại chính. Một là các triết lý cuộc sống và xây dựng phương thức sáng tạo nghệ thuật (tính ẩn dụ và trí tưởng tượng) thông qua các đại diện tiêu biểu như Schopenhauer, Nietzsche, Karl Marx; hai là các tư tưởng giáo dục mới thời hiện đại của Bruno Murani, John Dewey... và cuối cùng là mô hình xã hội mới theo chủ nghĩa tự do và phản đối chiến tranh của Bertrand Russell. Gianni Rodari dù luôn bị thu hút bởi các quan điểm, tư tưởng ấy nhưng chính bản thân mình, nhà văn cũng hình thành nên một quan điểm riêng và ứng dụng chúng một cách triệt để vào các sáng tác dành cho các bạn đọc nhỏ tuổi ở Ý. Đây được xem là tiền đề quan trọng tạo nên vốn kinh nghiệm ban đầu của Gianni Rodari về khả năng tự chủ và đề cao trí tưởng tượng trong quan niệm giáo dục và các sáng tác sau này dành cho thiếu nhi. (Rodari, 2014).

Bên cạnh đó, thế kỉ XX là thế kỉ bùng nổ của các tác phẩm dành cho thiếu nhi, nhất là giai đoạn 1960-1970, được xem là thời đại “tái cấu trúc” sách thiếu nhi Ý khi văn học trẻ em phải chịu một bước ngoặt vô cùng lớn trong việc tranh đấu giữa “dây cương đạo đức” của tư tưởng Công giáo với tinh thần đổi mới của thời hiện đại. Trong thời gian này, có hai nhân vật đặc biệt quan trọng ảnh hưởng đến việc hình thành sự lựa chọn quan điểm sáng tác và giáo dục của Rodari, đó là nhà văn Italo Calvino³ và Bruno Murani⁴. Chính Italo Calvino đã đưa thi pháp dân gian trở lại nền văn học hiện đại Ý và dòng chảy văn học này đã khơi nguồn sáng tác cho Gianni Rodari thông qua công trình sưu tập *Truyện cổ dân gian Ý* (1956). Sau khi tiếp xúc với bộ sưu tập này, Rodari đã phần nào chuyển hướng đi của mình từ thể loại thơ ca sang địa hạt của văn xuôi mang hơi hướng cổ tích thông qua cách kể chuyện, dẫn dắt sự kiện, gọi tên nhân vật... Mặt khác, từ quan niệm trân trọng tuổi thơ của Bruno Murani khi ông cho rằng độ tuổi trẻ thơ là độ tuổi gắn liền với sáng tạo, nghệ thuật, thử nghiệm và triết học hơn bao giờ hết, Gianni Rodari đã trở thành người tiên phong và đóng vai trò chủ đạo trong việc ủng hộ phương pháp sư phạm phản độc quyền⁵ thông qua hình thức giảng dạy sáng tạo, ngôn từ và dân chủ. Với nhà văn, sự biến đổi về giáo dục không thể tách rời khỏi những câu chuyện cổ tích dành cho trẻ em. Chính cổ tích vừa có khả năng đóng vai trò “truyền giảng” những giá trị tốt đẹp của “dây cương đạo đức” Công giáo – sự chấp nhận thụ động – nhưng đồng thời cũng có khả năng phản biện, biến đổi nó dựa trên khả năng tưởng tượng và năng lực ngôn từ của trẻ. Các tác phẩm của Gianni Rodari không nhận xét, đánh giá nhân vật mà thay vào đó chỉ miêu tả hành động, tính cách của chúng và để lại một khoảng trống về nhận thức. Khoảng trống ấy sẽ được độc giả nhỏ tuổi lấp khi tiếp cận tác phẩm. Nói cách khác, trẻ em chính là người sẽ nhận xét, đánh giá những hành động, suy nghĩ và nhân quả báo ứng của mỗi nhân vật trong truyện để từ đó rút ra bài học cho bản thân. Điều dễ dàng nhận thấy là trong giai đoạn này, sức viết của Gianni Rodari dành cho các tác phẩm trẻ em trở nên “đột biến” so với các giai đoạn khác trong suốt quá trình thực hiện thiên chức là một nhà văn. Những tác phẩm như *Gelsomino ở xứ sở nói dối* (1958), *Truyện kể trên điện thoại* (1962), *Cuộc phiêu lưu của Mũi tên xanh* (1964), *Giữa trời chiếc bánh gatô* (1966), *Hai mươi truyện thêm một* (1969) đều được viết trong thời gian này. Chúng vừa phản ánh được nhiều vấn đề trong cuộc sống, vừa mang đặc trưng của văn học dân gian nhưng cũng đậm tinh thần giáo dục hòa bình và không bạo lực – quan điểm giáo dục cốt lõi của Rodari.

³ Italo Calvino (1923-1985) là một trong những nhà văn lớn nhất thế kỉ XX của Ý, là người đóng vai trò tích cực khi tham gia các phong trào trí thức hậu chiến để tâm sưu tầm truyện dân gian Ý với bộ sách *Fiabe Italiane* (Truyện cổ dân gian Ý, 1956).

⁴ Bruno Murani (1907-1998) sống tại Milan, Ý. Ông là một nghệ sĩ, nhà thiết kế và nhà phát minh người Ý, người đã đóng góp cơ bản cho nhiều lĩnh vực nghệ thuật cũng như các phương pháp dạy học và sáng tạo.

⁵ Phương pháp dạy học lấy người học làm trung tâm, nâng cao vị thế của người học và làm giảm bớt đi vị trí trung tâm của người dạy trong việc truyền thụ tri thức, tư tưởng và kinh nghiệm sống thực tế (bao gồm cả giáo viên và cha mẹ học sinh). Trẻ em có quyền nêu lên quan điểm của bản thân và ít chịu sự chi phối trong việc buộc phải tiếp thu các ý thức hệ mang tính “đàn áp” từ người lớn.

Như vậy, chính sự biến đổi về quan điểm của thời đại và sự quy định về thể loại sáng tạo đã ảnh hưởng đến sự lựa chọn quan điểm sự nghiệp của tác giả.

Cùng với đó, làm việc trong môi trường giáo dục và bản thân là một giáo viên, Gianni Rodari trở nên am hiểu hơn về tầm quan trọng trong việc sáng tác văn học nhằm giáo dục nhận thức cho trẻ nhỏ. Rodari đã thực hiện dạy học từ rất sớm (từ năm 17 tuổi, khi nhà văn đã tiếp xúc với những tư tưởng chính trị mới) và kéo dài công việc này cho đến khi nhà văn qua đời tại Rome. Ông luôn quan niệm rằng: “Mỗi đứa trẻ là một chủ thể tích cực hiểu biết thực tế mà mình đang sống và là một phần không thể thiếu trong đó”. Những đứa trẻ mà Rodari tiếp xúc chủ yếu ở nhóm lứa tuổi mẫu giáo và tiểu học – những “mầm non tương lai” của đất nước; vì vậy, việc tạo điều kiện cho trẻ vui chơi và học tập trong không gian được mô phỏng lại những hoạt động của người lớn, của con người với tự nhiên cũng như dân cho trẻ tiếp xúc với những “nghĩa vụ” mà xã hội trao cho là một điều cần thiết. Nói cách khác, trẻ cần được biết về thực tế trẻ đang sống và tham gia gián tiếp vào quá trình đó, từ đó xây dựng được tính độc lập trong trẻ, khiến trẻ cảm thấy tự tin phát huy được mọi khả năng bên trong mình như tinh thần trong những mẫu chuyện kể *Bric, Brúc, Brắc; Con đường không dẫn đến đâu cả; Hạ số 9 xuống; Câu chuyện toàn cầu...*

Ban đầu Trái Đất hoàn toàn sai lạc, để nó dễ sống hơn người ta đã phải mất rất nhiều công sức. [...] Dù chỉ có con người với hai bàn tay để lao động và những thiếu sót lớn nhất nhưng mọi người đã chinh phục được. Dù vậy, vẫn còn rất nhiều việc phải làm, hãy xắn tay lên, có việc làm cho tất cả mọi người! (*Câu chuyện toàn cầu*) (Rodari, 2019).

Ngoài nghề dạy học, công việc sáng tác các tác phẩm trẻ em trên tạp chí có thể xem là một trong những nhân tố tác động chủ đạo đến việc hình thành nên cảm hứng sáng tác truyện cổ tích giáo dục cho trẻ thơ của Gianni Rodari. Năm 1945 – khi Thế chiến thứ hai đã chính thức kết thúc, Rodari bắt đầu di chuyển đến thành phố Verese. Tại nơi này, ông nhận lời viết báo cho tạp chí có tên L'ordine của Đảng Cộng sản và nhận ra đây chính là sự nghiệp để đời của mình. Để chứng minh cho điều này, chỉ trong vòng năm năm tiếp theo, Rodari đã trở thành cây bút chủ lực chuyên sáng tác truyện và thơ cho thiếu nhi cho các tờ báo khác của Cộng sản Ý – tạp chí L'Unità và Il pioniere. Các tác phẩm được đăng trên tạp chí lúc bấy giờ rất thu hút trẻ em nước Ý bởi nó phản ánh được những ảnh hưởng và tác động của các vấn đề trong xã hội đối với cuộc sống của họ theo cách đơn giản và dễ hiểu. Gianni Rodari đặc biệt nhạy cảm và quan tâm đến đời sống tinh thần của những đứa trẻ lúc bấy giờ. Một thời đại với những biến động lớn làm thay đổi cục diện thế giới, cùng với đó là những vấn đề mới có khả năng nảy sinh trong tương lai đã được vị tác gia người Ý đưa vào trong các sáng tác của mình dưới dạng thức ngôn ngữ đầy gần gũi với tâm lí của trẻ nhưng đồng thời cũng gây dựng được những xúc cảm mới bên trong bản thân trẻ. Các vấn đề như chiến tranh, hòa bình, công lí, môi trường, di dân... đều được Rodari xây dựng dựa trên ngôn ngữ đối thoại với trẻ nhỏ để từ đó người lớn có thể hiểu hơn về tâm lí của trẻ. Những mẫu truyện cổ tích như *Cuộc chiến của những chiếc chuông, Nino và Nina, Bác Gấu trắng đi vòng quanh thế giới...* đều có dung lượng ngắn nhưng lại có khả năng gợi mở câu hỏi suy nghĩ trong trẻ.

Ngày xưa ngày xưa, có một cuộc chiến tranh, một cuộc chiến tranh vô cùng to lớn và tàn khốc. Cuộc chiến làm chết không biết bao nhiêu quân lính của cả phe ta và phe địch.

[...]

Điiinh! Đooong! – giờ đến lượt khẩu đại bác của chúng tôi lên tiếng.

Đooong! – khẩu pháo bên địch đáp trả. Quân lính hai bên nhảy ra khỏi chiến hào, chạy lại phía nhau, nhảy múa và cùng hét to. – Chuông đổ rồi, chuông! Có lẽ hội rồi! Hòa bình rồi!

Ngài Siêu đại tướng và Nguyên soái Chết chóc vội trèo lên xe và bỏ chạy thật xa, nhưng chạy đến hết cả xăng mà tiếng chuông vẫn còn văng vẳng theo họ. (*Cuộc chiến của những chiếc chuông*) (Rodari, 2019).

Sau kết thúc của những mẫu truyện cổ tích ngắn trong tâm ba trang giấy như trên (hoặc ít hơn), người lớn có thể dễ dàng đặt câu hỏi cho các em với những mẫu câu theo dạng: “Vì sao...”, “Điều gì xảy ra...” để có thể đối thoại với trẻ một cách dễ dàng; chẳng hạn như: Vì sao Ngài Siêu đại tướng và Nguyên soái Chết chóc vẫn nghe được tiếng chuông dù đã bỏ chạy thật xa? Điều gì sẽ xảy ra nếu thay chiếc chuông bằng hoa hồng?... Từ quá trình lắng nghe câu chuyện, trẻ sẽ tư duy để đưa ra cái nhìn của bản thân mình về thế giới xung quanh.

Dựa trên những đóng góp của Gianni Rodari, có thể thấy ông đã thực sự trở thành một trong những nhà văn lớn của nước Ý trong thế kỉ XX, đóng vai trò quan trọng trong việc làm sáng tỏ lương tâm của con người Ý – một trong những quốc gia phải chịu ảnh hưởng nặng nề của chiến tranh sau hai mươi năm chủ nghĩa phát xít độc tài và luật chủng tộc. Đằng sau mỗi câu chuyện kể mang yếu tố cổ tích là cả một cuộc hành trình hướng tới hi vọng, ở đó cái thiện luôn chiến thắng.

3. Kết luận

Cảm hứng sáng tác là điểm khởi đầu và cũng là người bạn đồng hành của nhà văn trong suốt quá trình sáng tạo tác phẩm nghệ thuật. Cảm hứng sáng tác tham gia vào cả ba quá trình viết, đó là quá trình trước khi viết, trong khi viết và sau khi viết. Để hình thành cảm hứng sáng tác gồm hai yếu tố chính: một là “dòng chảy bề mặt” của thời đại, của đòi hỏi của nhà văn; hai là một “dòng chảy ngầm” của truyền thống dân tộc, bao gồm các yếu tố liên quan đến lịch sử, văn hoá, chính trị... Hai yếu tố này đặt ra yêu cầu cho những người nghiên cứu phải tìm hiểu một nhà văn ở cả bối cảnh rộng và bối cảnh hẹp để đưa ra những kết luận về cảm hứng sáng tác của nhà văn đó.

Trong các sáng tác cho thiếu nhi của Gianni Rodari, cảm hứng cổ tích là sự hội tụ của các nhân tố khách quan của nước Ý và thế giới cùng các nhân tố chủ quan từ chính cuộc sống của tác giả. Các nhân tố khách quan là truyền thống của dân tộc Ý trong “tâm thức” tìm về, tư tưởng giáo dục nhân văn có từ thời Phục Hưng kết hợp với bối cảnh chiến tranh, sự đấu tranh giữa các tư tưởng chính trị, triết học của thế kỉ XX. Các nhân tố chủ quan là cuộc đời gắn với nghề giáo dục và văn chương kết hợp với hoàn cảnh khó khăn trong gia đình của Gianni Rodari. Tiếp cận các sáng tác dành cho thiếu nhi của Gianni Rodari từ phương diện cảm hứng cổ tích sẽ là nền tảng để độc giả có thể tiếp nhận tác phẩm của ông một cách toàn diện hơn.

❖ **Tuyên bố về quyền lợi:** Các tác giả xác nhận hoàn toàn không có xung đột về quyền lợi.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Dinh, G. K (Chief Editor), Chu, X. D. & Vo, Q. N. (2009). *Văn học dân gian Việt Nam [Vietnamese folklore literature]*. Vietnam Education Publishing House.
- Hoang, P. (2018). *Tu điển tiếng Việt [Vietnamese dictionary]*. Hong Duc Publishing House. p.134.
- Le, B. H., Tran, D. S. & Nguyen, K. P. (2007). *Tu điển thuật ngữ văn học [Literary terminology dictionary]*. Hanoi: Vietnam Education Publishing House.
- Phuong, L. (Chief Editor). (2019). *Li luận văn học (tập 1): Văn học, Nhà văn, Bàn đọc [Literary theory, episode 1 – Literature, writers, readers]*. Ho Chi Minh City: Ho Chi Minh City National University Press.
- Rodari, G. (1996). *The Grammar of Fantasy. An Introduction to the Art of Inventing Stories*. New York, Teacher & Writers Collaborative.
- Wayne State University Press. (2014). *The Incomprehensible Gianni Rodari*. *Marvels & Tales*, 28(2), 424-432. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/10.13110/marvelstales.28.2.0424>

FAIRY INSPIRATION IN THE WORKS OF GIANNI RODARI

Phan Vo Lan Vi^{1*}, *Hoang Thuy Dung*², *Huynh Thuy Nguyen Mai*³

¹PTLC Vinschool Golden River, Vietnam

²Canadian International School – CIS, Vietnam

³Thuc Hanh High School Ho Chi Minh City University of Education, Vietnam

*Corresponding author: Phan Vo Lan Vi – Email: phanvolanvi@gmail.com

Received: June 22, 2022; Revised: September 06, 2022; Accepted: September 22, 2022

ABSTRACT

Gianni Rodari is an Italian author who has made significant contributions to children's literature worldwide. Gianni Rodari creates a "strange phenomenon" in the Italian literary of the 20th century by incorporating fairy tales' elements into modern short stories. This article presents sources of inspiration for Gianni Rodari's writing. The theory about writing inspiration is used to study the author's life and Italian sociocultural context, which is pointed out in three sources constituting the fairy-tale inspiration in the writer's works to the same degree: Italian national consciousness, the losses of the times, and the author's worldview. The study of fairy-tale inspiration in Gianni Rodari's writing has contributed in terms of documentary basis to the research foundation of Italian children's literature and foreign literature in general in Vietnam.

Keywords: writing inspiration; the fairy-tale inspiration in the works; Gianni Rodari; fairy tales; Italian children's literature